

# ברנרד ביק

## זכרונות חיים

בשנים 1932 - 2001

---

הוקלט בשנת: 2001  
עריכה ע"י: אווה אדוריאן

מספרי קלטות: 187, 190, 194  
ראיון ע"י: אווה אדוריאן

12.12.2000

## לאון ברנרד, יין ביק

### רקע משפחתי

שמי לאון ברנרד ביק. נולדתי בשנת 1932 בעיר ליל, בצפון צרפת. הורי הגיעו מפולין מעיר חמלניק בשנת 1928. שם אמא אודליה ואבא בנימין. אני הילד הלפני אחרון- היינו 8 ילדים במשפחה. האחות הבוגרת – שמה פרנסואז, אח"כ אסתר, אדולף סוזן, אלן מוריס, אני וברנדט.

האחיות הבוגרות נולדו עוד בפולין – בעיר חיו 28.000 תושבים ומביניהם 26.000 יהודים. עד לחתונה אבא היה בישיבה ואחר כך עבד במפעל משפחתי – בקונפקציה – בגדים. הם היו משפחה עמידה והיו מאוד דתיים. אבא היה בשלב מסוים סגן העיר. גיסי, שהתחתן עם אחותי וחי בקנדה מספר, שיש בכל מיני ערים בעולם אגודה של יוצאי חמלניק. האח והאחות של אבא היגרו לקנדה וגם אבא רצה להצטרף אליהם. אבל בדרך הוא עצר אצל קרובים בפריס – והמקום מצא חן בעיניו. נסע לצרפת וקנה חנות לבגדים בליל, וכאשר הסתדר קצת הביא את כל המשפחה לשם. אחרי כמה חודשים הוא התאים את לבושו ואת הופעתו לסביבה. זאת אומרת – הוריד את הפיות אבל שמר על כשרות בבית. כשסבתא עמדה למות היא ביקשה שיחזירו אותה לפולין, כדי לא למות בין "הגויים" בצרפת. בפולין היו רדיפות היהודים ותמיד היתה אווירה של פחד, למרות שמצבם הכלכלי היה טוב. השמועה שהאנשים מצליחים בחו"ל עברה מפה לאוזן. היה נהוג שהגבר יצא מקודם לבדוק את המצב ולהתבסס ורק אחר כך היה מביא את המשפחה. יש סיפורים על יהודי צרפת (וגם על יהודי אמריקה) שלהתחתן עם מהגרים חדשים מפולין היה בשבילם יותר גרוע מאשר להתחתן עם גויים. גם אמא באה ממשפחה דתייה, הם עסקו בעורות. סבא היה בקשרי מסחר גם עם רוסיה. סיפרו שהוא נתן לאמא מתנת נדוניה \$ 5.000 במטבעות זהב. החתונה התבצעה באמצעות שידוך. עד לחתונה הם לא החליפו מילה ביניהם, רק ראו זה את זה בביקור משפחתי. כך זה היה נהוג עד לחתונה.

### ילדות

כשהייתי בן חצי שנה עברה המשפחה לשוני, שם אבא הקים בית חרושת לקונפקציה. כשהייתי בן 4 כבר התחתנו שתי אחיותי, היה בינינו הפרש של 20 שנה. גרנו בבית של 2 קומות, אשר היה תמיד מלא ילדים [והיה מאוד שמח.

אחי המבוגר ממני ב-5 שנים השפיע עלי הכי הרבה. הוא היה מוכשר מאוד, הצטיין בכל המקצועות. הוא היה התלמיד הראשון בכיתה. התלמיד השני היה יהודי צרפתי, שלא ידעו עליו שהוא גם יהודי. כאשר הוא פעם תפס המקום הראשון בכיתה אמרו: " טוב שהתלמיד הזה הראה ליהודי הזה מי הוא הראשון"! אחרי המלחמה אותו הבחור חיפש את אחי אשר נספה בשואה, הוא עצמו שרד והגיע לגדולות.

עד למלחמה הספקתי ללמוד רק כיתה א'. בבית הספר היו עושים בסוף השנה מסיבה ומחלקים פרסים לאלה שהגיעו להישגים בלימודים. האחים היו תמיד בין מקבלי הפרסים. בבית הספר לא הבינו איך ילדי מהגרים אשר מדברים בבית בכלל יידיש מצליחים כל כך. בצרפת לא אהבו את היהודים ובכלל לא אוהבים את הזרים, אלא שזה נעשה בצורה יותר "תרבותית". כולנו למדנו בבית ספר צרפתי רגיל. כשהייתי בן 7 פרצה מלחמת העולם. בשנת 1940 התחילו הגרמנים להפציץ בקירבת מקום מגורינו.

### בריחה לדרום צרפת

בינתיים הגרמנים פרצו לצרפת והתקרבו לאזור שלנו. אבא העמיס אותנו על האוטו ונסענו לפריס, כשהדרכים כבר היו עמוסות בפליטים וחיילים. בפריס פעל ארגון צרפתי שארגן בריחה לדרום צרפת לפליטים – 40 ק"מ מגבול ספרד לעיירה קטנה בשם אלן – פרפיון. האנשים דיברו בשפה הקטלנית והם היו מאוד ידידותיים. הם גרו בבתים שנבנו בסגנון מורי-ערבי. מענין היה שהם לא ידעו מה זה יהודים, והם קראו לנו "הזרים" כי לנו היו עיניים כחולות ושער בלונדיני. מכיוון שעזבנו בבהלה, הגענו לאלן בלי כלום, לקחנו רק קצת סחורה שנשארה בפריס. באלן ניתנה לנו קצת עזרה, קיבלנו דירה קטנה, ואחי ואני הלכנו לבית ספר, איפוא אחי ממש התבלט. הוא היה בן 14 והרוזן בא להזמין אותו כדי לשוחח אתו על פילוסופיה. בינתיים אבא ואחי הגדול חזרו לפריס כדי למכור את הסחורה. אבא חזר דרומה אלינו אבל אחי התעקש להישאר, נתפס ע"י הגרמנים ונספה באושוויץ. אנחנו חיינו בצניעות, כולנו הלכנו לעבוד בעבודות מזדמנות אצל האיכרים – אבל הצטרכנו פשוט ל"אכול" את החיסכונות.

### רדיפת היהודים

בתחילת 1942 התחילו גם בדרום להפעיל את כל החוקים נגד היהודים, משטר Vichy עשה את המלאכה. אבא נעצר ליום אחד אבל לאחר שבהתחלת המלחמה התגייס בהתנדבות לצבא הצרפתי, הוא שוחרר. ובכן

בשנת 1942 סיפחו הגרמנים גם את דרום צרפת. הם החרימו את בית הספר של העיר. דרך אגב אחי ואני קיבלנו מכתב מגנרל פיטן (Petain) על זה שאנחנו כתלמידים מצטיינים, תורמים לתהילת צרפת. הוא לא ידע שמדובר ביהודים.

### ארגון הצלת ילדים – O.S.E.

כשהמצב התחיל להיות מדאיג, פעל שם ארגון יהודי להצלת ילדים (O.S.E.) (organisation de secours au enfants). יום אחד הופיע אצלנו איש שלקח אותי למקום מסתור. הוא הביא אותי לעיירה בשם Pau Caroze Nay שם חייתי אצל אלמנה ענייה, מדם קצן, ושם נשארתי מוסתר עד סוף המלחמה. היא הכריזה בפני כולם, שאני האחייך שלה. היא קיבלה כסף עבור החזקתי. היא התנהגה אלי בסדר, אבל עבורי זה היה ממש הלם. התנאים היו מאוד דלים, אבל בהתאם ליכולת שלה היא טיפלה בי בסדר. השכנים לא ידעו שאני יהודי, הרי הייתי היחידי שהיה בלונדיני – הגרמנים אפילו ליטפו את ראשי, כי התבלטתי בין כל הילדים שחורי השער. ההורים התכתבו אתי כל הזמן.

### הנידודים של המשפחה בזמן הכיבוש

ההורים שלי עברו ל Nice, כי שם שלטו האיטלקים. כל היהודים שרק יכלו – ברחו אליהם. הם לא עשו צרות, עד שהגרמנים השתלטו על האזור. גיסי ואחותי הגדולה היו יחד אתנו. בעלה היה קומוניסט שלחם בזמנו במלחמת ספרד. הוא נפל בשבי הגרמני כחייל צרפתי, אבל הצליח לברוח ולהצטרף למשפחה ב- Nice ושם הם גרו ביחד באותה הדירה. יום אחד גיסי יצא לרחוב ומיד תפסו אותו הגרמנים והוא נספה באושוויץ. בעצם באותו יום גם אבא עמד לצאת אתו מהבית אבל במקרה נשאר בדירה וניצל. כך גם Nice התחילה להיות מקום מסוכן. הארכיבישוף המקומי נתן הוראה לפתוח מנזרים כדי להציל ילדים יהודיים. אחותי הוכנסה למנזר יחד עם 12 בנות יהודיות. את אחותי הצעירה הכניסו לביי"ס קתולי. אחי נכנס לביי"ס עם פנימיה תיכונית Juan Les fins. ההורים ואחותי הבוגרת נסעו ל Lyon. אבא הגיע עם אמא ואחותי לשם בערב וחיפש בית מלון. בדלת הקרובה הוא נכנס ושאל – והסתבר שישבו שם אנשי גסטבו גרמני הגרמני. החייל ענה לו בגרמנית, למרות העובדה שאבא לא דיבר היטב את השפה והוא היה חייב להבין שאבא איננו בדיוק צרפתי, העניין עבר בשלום. זה היה מקרה? – גורל? ובכן הם מצאו מלון אחר ונשארו שם עד סוף המלחמה. הם התידדו עם שתי משפחות יהודיות מגרמניה. אחותי ואבא עסקו בתפירה ובכל מיני עבודות

אחרות. אנשי הגסטפו באו לעתים קרובות לאכול במלון הזה, אבל כמו שאומרים: "מתחת המנורה יש הכי הרבה צלי", כלומר, הם לא חשבו לחפש שם יהודים. אני מסכם את מצב משפחתי עד גמר המלחמה כך:

הורי ואחותי חיו בליון עד הסוף, שתי אחיות בבית ספר קתולי, אחותי הבוגרת מוסתרת בכפר והבת שלה גם באיזה מנזר. אחי נתפס בפריס ונשלח לאושוויץ. לקראת סוף המלחמה מישהו הלשין שנמצאים ילדים יהודיים בפנימיה, כך שהגרמנים לקחו אותם וביניהם היה גם אחי בן ה-16 לא הצלחנו לעלות על עקבותיו ולא נודע לנו מה עלה בגורלו.

### חזרה הביתה אחרי המלחמה

המחתרת הקומוניסטית F.T.P. שיחררה את האזור שלנו, זאת אומרת הגרמנים ברחו משם לקראת סוף המלחמה. בזמן הפלישה בנורמנדי ביוני 1944 ניסו המחתרות להשתלט על האזור, אבל הגרמנים גברו עליהם. ידוע היום הסיפור של הכפר Ornadour שם הם חיסלו את כל תושבי הכפר כולל נשים וילדים. רק אישה אחת ניצלה בנס והיא סיפרה את הסיפור הנורא.

כאשר כוחות הברית שיחררו את צרפת חזרנו הביתה. בכל התקופה הזו היה קשר מכתבים בינינו. מצאנו את הבית שלנו ריק – נשאר רק כמה רהיטים שהיו כבדים מידי כדי להוציא אותם. אבא לא הקים מחדש את העסק שלו. הוא התחיל לתפור לחיילים אמריקאים. חלק מרכושנו אבא עוד הספיק להציל בזמן הבריחה לפריס אבל כל היתר נאבד. המחתרת חיסלה הרבה משתפי פעולה והיו רבים כאלה. המחתרת היהודית גמרה את החשבון עם אלה שהיו ידועים לה. השלטונות לא כל כך עשו את המלאכה הזאת. הבריגדה שטיפלה גם כן במלאכה הזאת עשתה זאת בשקט, קראו להם "הנוקמים", ביניהם היה גם "זרו" ממעגן מיכאל (זורודובסקי).

כשחזרתי הביתה הייתי בן 13 והמשכתי ללמוד בתיכון, ההורים לא התאוששו מהאבדה של הבנים. אמנם חזרנו למסלול החיים הרגילים, אבל המשפחה היתה פצועה, הרי גם נודע לנו שכל הקרובים בפולניה נרצחו.

אני הייתי בתנועת הצופים היהודיים, מה ששינה לגמרי את השקפותי. ראיתי שהיהודים לוקחים את גורלם לידיהם ונלחמים על אדמתם, זאת היתה מלחמת השחרור. פירוש הדבר שהם אינם רוצים לחיות כמיעוטים מסכנים בארץ זרה. עבורי נעשתה צרפת ארץ זרה, למרות זה שנולדתי וגדלתי בה. לא רציתי להקים את משפחתי שם – רציתי לעלות ארצה. ההורים דרשו, שאגמור את ביה"ס עם בחינת הבגרות, כך גמרתי אותנו בגיל 17. אבא חתם

לי, שמותר לי לעלות ארצה. הוא היה משוכנע שאחזור כעבור 3 חודשים הביתה. אחרי המלחמה הורי נהיו כבר מאוד דתיים - הם כבר לא שאלו שאלות!

### העליה

במרץ 1950 עליתי ארצה. לא כל כך ידעתי מה אעשה כאן. סיפרו לי על קיבוץ צרפתי, אבל לא רציתי דווקא לשם. עליתי באוניה "נגבה" - התיידדתי שם עם בחורים צעירים ממצרים ופרס. הביאו אותנו למחנה עולים "שער העליה". למחרת הופיע שם "בחור" - מיכה בחן - וסיפר לנו על מעין צבי. הסכמנו לבוא אתו - היינו כ- 6 חברים, אבל אני היחידי שנשארתי במעין צבי.

### במעין צבי

מה מצאתי במעין? הרבה אוהלים, כמה "פטריות" ומעט צריפים והרבה בוך. באותה שנה ירד שלג והיה מאוד קר. שמעתי סיפורים על חיי חלוצים - לכן זאת לא היתה לגמרי הפתעה עבורי, הרי גם בצרפת היה אז קיצוב מזון. היה לנו מזל ששמו אותנו לצריף "רכבת" 3 בחורים בחדר. המחיצות בין החדרים לא הגיעו עד לתקרה ובחדר הראשון אפשר היה לשמוע מה שנעשה גם בחדר האחרון. נתנו לנו יום אחד להסתדר ולמחרת שלחו אותי עם טוריה לחפור בורות לבנונות. גרתי בחדר עם דב זליגמן וביקשתי ממנו אחרי אותו יום להעיר אותי בשעה 18<sup>00</sup> - הייתי כל כך עייף שפשוט התעוררתי רק למחרת בבוקר. כך זה נמשך עד שהתרגלתי לעבודה פיזית - למרות שבצרפת עזרתי לפעמים בעבודות חקלאיות.

במעין היו מדברים גם צרפתית וגם אנגלית (אז תרגלתי היטב את האנגלית שלי) ולא היו בעיות של תקשורת. דיברתי גם יידיש כך שהסתדרתי בעצם עם כולם. פעם בשבוע ניתנו לעולים החדשים שיעורי עברית. הותיקים הקפידו לדבר עברית במקומות הציבוריים בעיקר החברים, החברות פחות. היו בקיבוץ הרבה רווקים, אמנם קצת יותר מבוגרים ממני - אבל זה לא הפריע לאף אחד - היתה אווירה נהדרת. בחדר האוכל היה הרדיו היחידי בקיבוץ. בשבתות השתלטנו על חדר האוכל, שמענו מוזיקה ורקדנו, בשעות שהמשפחות הלכו לנוח ב - Schlafstunde כפי שהם היו רגילים. במעין היתה פעילות חברתית ותרבותית רבה והיה קל להיקלט. הקליטה היתה במשך שנים הנקודה החזקה של מעין צבי, אנשים הרגישו מהר בנוח, הודות לסבר פנים היפות של החברים הותיקים. כך נהגו גם עם תלמידי האולפן. לאולפן מעין צבי יצא שם טוב והיה אולפן מאוד מבוקש.

## בצבא בחיל הנדסה

אחרי שהותי במעין כשנה בהיותי בן 18 וחצי, התגייסתי לצבא. הקיבוץ ביקש בעצם את דחיית גיוסי, כדי שתתמלא לפחות שנה להיותי בה כדי שאוכל להיקלט יותר טוב. עכ"פ התגייסתי ושירתתי בחיל הנדסה. עברתי קורס הפעלת ציוד כבד. אני השתתפתי בבניית כביש חלופי לאילת, כי כביש מעלה עקרבים היה נתון לעתים קרובות להתקפת מחבלים. זה היה בתחילת 1952 ועדיין לא היו שום ישובים בסביבה. אנחנו נסענו בלוי צבאי כ-16 שעות (על השרשראות) עד למכתש רמון (למעלה). אנשי הסיירת, שליוו אותנו הובילו אותנו אל שני העצים הבודדים שנראו באזור, כדי לאפשר לנו את האכילה בצל העצים. קיים שלט במצפה רמון לזכר פריצת הדרך ע"י יחידת הנדסה של צ.ה.ל., אני עבדתי על הדחפור היחיד שהיה לנו שם. המבצע השני החשוב שהשתתפתי בו, היתה פריצת דרך בזמן של יבוש החולה. בדרדרה היתה היאחזות נח"ל – ומעליה היתה עמדה של הסורים. האספקה אליהם היתה מגיעה דרך האגם ולאחר שהתחלנו ליבש אותו, היינו חייבים לבנות כביש גישה. היו לנו בעיות טכניות קשות, כי החומר שקע כל הזמן בביצה. לכן העלו את הרעיון להלחים חביות ולהשקיע אותן בביצה ומעליהם יכולנו לשפוך את החיזרה. את המחצבה הראשונה לחיזרה באזור פתחה היחידה שלנו. כאשר אני השתחררתי בספטמבר 1953, לא סיימו עדיין את ייבוש החולה. הציפיות מהייבוש לא התממשו והיום מצטערים על הנזק האקולוגי שנגרם. היחידה שלנו היתה יחידה מקצועית, היינו מאוד עצמאיים וחופשיים לפעול. היחידות שהיו זקוקות לעבודה שלנו התייחסו אלינו יפה מאוד. הם היו תלויים בעזרתנו כשהכלים שלהם היו מתקלקלים.

ב-1953 היה מצעד בחיפה על ההר. היינו חייבים לבנות על יד מערת אליהו במה. הגיע אלינו אלוף לסקוב ודרש מאתנו לעבוד במשמרות כדי לסיים את העבודה בזמן. אמרנו לו שזה בלתי אפשרי, מכיוון שהרס"ר דורש מאתנו באופן קבוע מסדרים. לסקוב נסע אתנו למחנה, זימן את הרס"ר ואמר לו: "הבחורים האלה הם עבורך כולם אלופים. מה שהם יבקשו – אתה תעשה!" אין צורך להזכיר שהבמה עמדה בזמן במקומה.

## חזרה במעין

חזרתי למעין עם נסיון בהפעלת כלים כבדים ונכנסתי מיד לעבודות בכלים כבדים. כך עבדתי עד 1958. עסקתי בבניית בריכות דגים, גם בגידולי שדה,

בחריש עמוק ובעבודות עפר למיניהם. ב- 1958 נשלחתי לסמינר שליחים בירושלים ובאוקטובר נשלחתי ל Lyon כשליח להקים קן של "הבוניס". הייתי אז בן 26. מאיר זרמי היה בשעתו מזכיר ושכנע אותי לנצל את ההזדמנות ולבקר גם את ההורים שלא ראיתי אותם 8 שנים.

### שליחות בצרפת

בדרום צרפת לא היתה אז שום פעילות תנועתית. הגעתי ל Lyon בחורף 1958. הצלחתי לגייס ילדים למחנה חורף בשווצריה ב Rue St.Cafferina 24-זה היה בנין, ממנו יצאו טרנספורטים של היהודים למחנות. הצלחתי לגייס כסף וקניתי את הבניין הזה לפעילות תנועתית. בגיוס הכסף נעזרתי בקהילה היהודית שבמקום- יחד עם עזרת התנועה (עקיבא לוינסקי עזר). אחרי השחרור מהכיבוש הגרמני התחילו להפעיל את הילדים. היה לי מדריך בזמנו, שאותו פגשתי שנית בזמן שליחותי, זה היה רב הקהילה – הרב קלוונג. האיש הזה היה אנטי ציוני פנטי ועשה לנו צרות צרורות. הוא כתב מאמרים בעיתונות נגד השליחים מישראל וטען שהבחורים שעולים לארץ משתמטים מחובתם כלפי צרפת – כי אינם משרתים בצבא הצרפתי. מצד אחד היהודים לא רצו שילדיהם יתבוללו ומצד שני לא רצו שהילדים, שגדלו בבתים בורגניים, יסעו לארץ "ויגורו באוהלים". חניכים אחדים שלי הגיעו לחנייתה, אבל בסה"כ השליחות הזאת לא היתה מוצלחת במיוחד, ולא נתנה לי סיפוק.

### הכנות לשליחות במרוקו

במאי 1960 פנה המוסד לתנועה הקיבוצית, כדי לגייס מספר שליחים למרוקו – מכיוון ששם נתפסו כמה פעילים. התנועה הסכימה לשחרר אותי ל 4 חודשים (כדי שאחזור בזמן לנהל את הסמינרים). עברתי שבוע של הדרכה, כולל מבחן בנהיגה. אחר כך היו לנו פגישות יום-יומיות על נוהלים בעבודה במחנת. הכיסוי שלי היה, שאני צרפתי, מחנך שעושה מחקר לשם דוקטורת על נוער בארצות המתפתחות. הוצאתי דרכון צרפתי רשמי חדש ועם זה יצאתי לדרך. כשנסעתי, קיבלתי מהם משחת שיניים וסבון. טסתי בלילה, כי היה ידוע שהמוכסים ישנים ולא שמים לב לנוסעים שמגיעים.

### שליחות בקזבלנקה – העברת עולים להפלגה

הגעתי למלון אליו נשלחתי, ובבוקר בא מישהו כאילו מטעם אחותי, לקבל את המזוודה שנתנו לי בצרפת. זה היה איש קשר שלי, ממנו קיבלתי הוראה להשכיר רכב. למחרת העמיסו לי על הרכב אנשים ונסענו לכיוון Tetonan, עיר בקירבת טנג'יר, על החוף בשם Wedlon ושם הקמנו מאהל, כאילו מחנה נופש.



היו 2 ערים על החוף Algerihis Centa שהיו שייכות לספרד. משם יצאו בחשכה ספינות קטנות והעולים עלו על אותן הספינות. משם הסיעו אותם לספינות יותר גדולות לעבר גיברלטר. בקשר לעולים: היה מדובר על משפחות שלמות – כולל סבים וסבתות. כשפרצה רעידת האדמה ההרסנית באגאדיר, המוסד ניצל את הכאוס שנוצר, שכרו אווירונים ובאמתלה של הצלת הניצולים הביאו המונים לצרפת. חזרנו שוב על פעולת ההסעה במשך כל השבוע. אחר כך מינו אותי כאחראי על 10 הנהגים וזימון העולים במקומות ובשעות שונים. הארגון הזה היה מסובך, כי היינו חייבים לתת זמנים ומקומות אלטרנטיביים לפגישות – בלי לעורר חשד המוסדות במרוקו. מוסדות מרוקו לא התאמצו במיוחד לתפוס אותנו – אבל היו בכל זאת כאלה שנתפסו ונחקרו.

### "הפנצ'ר"

במבצע הזה העבירו כ- 1.500 איש. באחד הפעמים כשהיה שם ריכוז עולים לקראת עליה על הספינות – הקיפו אותנו הכפריים שבאו מהסביבה, בצעקות ואיומים. בינתיים הספיקו העולים לעלות על הספינות – ונשארנו אנחנו הנהגים על החוף. אני ניצלתי את המהומה, נכנסתי לרכב והצלחתי, היחיד שם, לברוח. אנשי המוסד שהיו מפקחים על המבצע, היו לא רחוק משם על החוף, ומשם אני אספתי אותם והבאתי אותם עד הכביש הראשי. אחד הבוסים חזר אתי לטנג'יר, נזהרנו מהמחסומים שהיו קיימים בכבישים. אלי התייחסו במחסומים יפה, כי הייתי "צרפתי". כל הנהגים האחרים נעצרו, אבל הצליחו לשחרר אותם אחרי 48 שעות בטענות שרק היו להם עסקים עם זונות על החוף.

### זהות חדשה – מזוייפת

עברו כשבועיים בלי פעילות, ולכן המשכנו בהסעות. קיבלתי הוראה להעביר את הרכב שלי מעל לסוף שבוע – למוביל אחר – בחור טוניסאי, שכנראה לא היה מספיק זהיר והמשטרה תפסה אותו. מכיוון שהרכב היה רשום על שמי הייתי "שרוף". היה עלי להסתתר במשך שבועיים. בינתיים נתנו לי תעודות צרפתיות מזויפות – אבל לא היה לי רשיון נהיגה. לכן צירפו אלי נהג, בחור שאני עד היום בקשר אתו. הטילו עלינו לפרוץ לדירה של הבחור שנעצר. באמת מצאנו שם חומר מפליל – כתובות וכסף. הצלחנו לסיים את המשימה בהצלחה. המוסד הביא עורך דין מצרפת, כדי לשחרר את הבחור העצור. כשהוא הצליח לשחררו בערבות והמוסד הבריח אותו לצרפת.

## מסלול אלטנרנטיבי דרך אלג'יר

מאחר שהדרך הזאת נסגרה עבורנו, חיפשנו דרך חלופית. מצאנו אפשרות לעבור דרך טוניסיה – 1.000 ק"מ דרך מדברים. שם עזר לנו בחור מרוקאי עבור תשלום – שהציג את עצמו כשולט באזור זה -מין "מאפיה" כזו. הוא היה זה שהעביר את העולים דרך הגבול לאלג'יר. הדרך היתה באורך של 1.300 ק"מ. עשינו אותה תוך יממה. היינו חוזרים ל-Fez ומשם בשיחה טלפונית – בקוד מסוים מסרנו לשתי בחורות, שניתן לשלוח ברכבת עולים ל-Fez משם תעביר אותם הלאה. בפיץ הנהגים היו מפוזרים בכל מיני מלונות. יום אחד התיישב מישהו עם עיתון בשולחן קרוב אלינו במסעדה. הרגשנו שעוקבים אחרי. למקרים כאלה היה לנו סימן מוסכם שהמבצע מתבטל וכך חזרתי לקזבלנקה.

## בחזרה לצרפת

כשהגיע הזמן שאחזור לצרפת (לנהל את הסמינר לנוער) התעוררה בעיה איך להחזיר אותי. האוטו השכור היה רשום על שמי – ואני הייתי מבוקש ע"י המשטרה. בסופו של דבר החליט המוסד שניקח סיכון ושאחזור בשמי האמיתי ובדרכון שלי. ביחד אתי באו לשדה התעופה אנשי המוסד כדי להיווכח שהכל יעבור בסדר. במידה והייתי נעצר היו עושים הכל כדי לשחרר אותי. עברתי את הביקורת וישבתי כבר באווירון ופתאום הודיעו ברמקול שעלי לגשת למשרד. חשבתי שהכל כבר אבוד. אבל הדיילים הרגיעו אותי שזו רק בעיה עם המזוודה, ובינתיים הכל כבר הסתדר. נשמתי לרווחה וטסתי לטולוז.

השליחות הזאת נתנה לי הרבה סיפוק, יכולתי לראות את התוצאות של עבודתי וזה היה נהדר. כי אני אוהב לראות את פרות הפעולה בטווח קצר, אהבתי גם את ה Action בשליחות הזאת.

## בחזרה למעין

ב- 22.10.1960 חזרתי לקבוץ, אחרי שנתיים של שליחות. חזרתי לעבוד בכלים כבדים, גם בעבודות עפר במדגה ובגידולי שדה. דחיתי פנייתו של המוסד להמשיך לעבוד אתם. החזרה הביתה היתה חלקה, בלי בעיות קליטה מחדש. היה לי כבר חוג של חברים. את מרים הכרתי אצל חברי – מקס וחיה הירש, שאצלם היא היתה מאומצת כאולפניסטית. למעשה היא לא התכוונה להישאר בארץ – אבל אחרי חברות של 3 שבועות החלטנו להתחתן. היא סיימה את האולפן ושלטה היטב בשפה.

אחרי שנה ב- 8.7.1962 נולדה אורנה. זה שינה כמוכן את סגנון החיים שלנו. מרים השתלבה בחוג החברים מאנגליה וארה"ב, גם מצרפת. אחרי לידתה של אורנה התרחב חוג החברים, כי נוצרו גם קשרים עם ההורים של אותה כיתה. היינו משכיבים את הילדים ביחד, הולכים לאכול ביחד ונהגנו לשתות ביחד את הקפה על הדשא.

### מדריך גרעין של אל-רום

באותו הזמן פנו אלי להדריך את הגרעין של אל-רום. היו קיימים 3 קנים של אל-רום – בחדרה, בחיפה וטבעון. עבדתי במשך היום ואחה"צ פעמיים עד שלוש פעמים במשך השבוע, נסעתי להעביר להם שיחות.

### מדריך אולפן

חצי שנה אחרי זה נבחרתי להיות מדריך של האולפן. היו בו כ- 55 תלמידים. התפקיד הזה כלל בעצם את כל הניהול האדמיניסטרטיבי- קשר עם המוסדות וקשר ישיר עם התלמידים ובעיותיהם. אחרי כמה מחזורים נהפך התפקיד הזה למשרה מלאה וזה היה מוצדק, כי כמות העבודה שהיתה כרוכה בכך הצדיקה את זה.

באחד הביקורים של הסוכנות הכירו לי שליח מלוס אנג'לס, שנזכר שבמעין צבי יש בחורה באולפן שהוריה מודאגים מאוד בקשר אליה... בכך היה מדובר במשפחתה של מרים.

### סדרן עבודה

נבחרתי להיות סדרן עבודה לשנה. התארגנתי טוב ולא היו לי בעיות מיוחדות, למרות הרבה גיוסים שהיה צורך לארגן. ב- 1967 התחלתי לגדל פלפל ליצוא – גידול חדש ועתיר עבודה. עבדו שם אולפניסטים וילדים זאת היתה התחלת שיטת גידולים מתחת לניילונים. הגידול היה רווחי וחבל שלא המשכנו. זה היה מקום עבודה גם בהתאם ל יכולתם של הילדים.

### מלחמת ששת הימים

ב- 1967 גוייסתי ויחידתי נשלחה לצמח (בתקופת ההמתנה). שם בנינו ביצורים בשלוחות, ובעין הנציב. כשפרצה המלחמה קיבצו אותנו בחזרה לצמח מאחר שכל אחד מאתנו אז עבד בקטע אחר. משם העלו אותנו לרמת הגולן. חלק מהמחלקה פרץ את הכביש דרך גונן- אנחנו עלינו לכפר פיק, ושם התמקמנו. זו היתה החזית האחרונה אחרי שהקרבות בחזית נגד המצרים וירדן כבר הסתיימו. אנחנו עלינו לרמה אחרי שהשטח כבר נכבש. התמקמנו

בעיירה נטושה לחלוטין. כל אחד מאתנו שיצא לחופשה נבדק ע"י הקצינים כדי למנוע ביזה. מי שנתפס הועמד למשפט. היה עלינו לדאוג שהכבישים יהיו נגישים, עשינו מחפרות לטנקים. נשארנו שם כחודשיים עד שהשתחררנו סופית.

תזרתי הביתה, מרים היתה בהריון וב-18.10.1967 נולד אריאל. זה היה ערב סוכות וכל ענף נתן הופעה במסיבה. ענף ה"צביקלה" בו מרים עבדה, הופיע עם ההודעה: "נולד לנו "ביק-בן" "Big-Ben".

### מרכז ועדת עבודה

בשנת 1970 נבחרתי להיות מרכז ועדת העבודה, למעשה עשיתי את התפקיד אחרי יום העבודה – לא כמו היום. הסדרן עשה את הסידור היום-יומי ואני את התכנון לזמן ארוך. למשל: היו לנו 2 חברות שהיו אמורות לעבוד במשמרת ושתיהן עבדו אז חצי יום אבל המתמטיקה הקיבוצית הוכיחה שלא בהכרח שני חצאים זה אחד שלם. כל אחת רצתה לעבוד במשמרת אחרת. זה עלה לנו הרבה שכנוע שיתאימו את עבודתן לצרכים ביחד. זה היה מסוג הבעיות בתפקידי. יחד עם התפקיד המשכתי לעבוד בגידול הפלפלים.

### מלחמת יום הכיפורים

ב-1973 פרצה מלחמת יום הכיפורים. גויסתי שוב ליחידתי. התרכזנו ביבנאל ומשם הפנו אותנו לאן שצריך. שוב העלו אותנו לרמה, גם הפעם אחרי שנגמרו הקרבות שהיו מרים מאוד. החלפנו גדוד הנדסה שהיה שם בזמן הקרבות. המראה היה נוראי. הפעם מצאנו גם טנקים ישראלים שרופים, לא כמו במלחמת ששת הימים, והיו הרבה חללים. אנחנו פרצנו צירים, מחפרות לטנקים, סוללות. היינו מגויסים חצי שנה. אחרי גמר הקרבות ישבנו על יד הכינרת ומשם הוזמנו לבצע עבודות. אז כבר אפשר היה לבקר מדי פעם בבית. התחושה של החיילים היתה קשה. ראינו שהצבא לא היה מצויד כראוי, היה חוסר תחמושת משווע – במילה אחת – היה בלגאן לא נורמלי, כבר לא לדבר על המחדל המדיני, ואפשר רק לומר שהצבא פשוט לא היה מוכן. זאת היתה אכזבה קשה. הגענו למצבים שסיכנו את קיום המדינה כבר לא לדבר על המחיר הקשה בחיי אדם.

ב-1974 נוסד מפעל ה"סקופוס", ופירוש הדבר היה חיסול גידול הפלפל, כי חשבו שיצטרכו את כל כוח האדם –ה אולפניסטים, למפעל. אני עברתי לגידול עגבניות לתעשייה ונוסף לזה הייתי מרכז ועדת כוח אדם. זאת היתה גירסה חדשה של ארגון העבודה.

ב- 27.11.1974 נולדה אילנית הקטנה שלנו.

### מזכיר קיבוץ

ב- 1976 נבחרתי למזכיר הקבוצה. החלפתי את שולמית קוגלמן. מילאתי את התפקיד הזה במשך שנתיים. בזמני טיפלנו בנושא הסמים – נושא חדש בקיבוצים. נודע לנו על הבעיה הזאת דרך מכתב שנתפש בצנזורה צבאית של בן משק, ששירת כקצין. הוא הועמד למשפט וכך נודע לנו הדבר. היתה גם פשיטה של המשטרה לאולפן ובחקירה נאמר, שגם בני משק מעשנים – ואפילו סוחרים בסמים. טיפלנו בבעיה זו בכל חומרתי - ברור היה שהמשטרה זכאית היתה לעשות חיפושים. בקיבוצים התייחסו בחומרה לתופעה הזו, אבל כל עוד שהבעיה היתה אצל הילדים "של השכן" זה היה אחרת, כשזה התפשט, האנשים שינו מיד את הטון.

אחד הדברים שלמדתי בסוף הקדנציה הזו שהמוסדות החברתיים עסוקים רוב הזמן במספר מצומצם של כ- 20 משפחות. ליתר החברים אין אבא ואמא, כי הם לא היו רגילים לבוא ולדרוש. בעצם היו המוסדות אמורים לטפל ב"רוב הדומם" כאלה שאף פעם לא היו פונים אליהם ביוזמתם.

### אקונום

כשסיימתי את תפקיד המזכיר, שמחתי שסיימתי כבר את הקדנציה הזו, זה היה לי "די ומספיק". אז הצוות של המטבח ביקש להחליף את האקונומית. זאת היתה תקופה קשה, בדיוק התחילו את בנין המטבח החדש, ועבדו בתנאים של עבודות שיפוץ – ואי אפשר היה להמשיך לעבוד כך. אז מקס הירש ואני נכנסנו למטבח לאקונומיה. בחורפים קודמים, בימי גשם הייתי עובד באקונומיה, כשלא היתה עבודה בגידולי שדה. כך שכבר התמצאתי.

### חידושים בצידוד/ סידורי עבודה במטבח

הכל היה אז חדש, היה צריך לחדש את כל המערכות, להתארגן במטבח ולהכין את הצידוד. למשל – קניתי את המכונה הראשונה שהיתה קיימת בארץ לקילוף בצל, קנינו תנור שוודי, מסתובב, ל- 100 עופות בו זמנית, מודרני גם במונחים של היום. גם כאן היינו בין הראשונים שרכשו אותה, גם מכונה לשטיפת ירקות ועוד. היו באים מקיבוצים אחרים לראות את הצידוד החדש ובתמורה קיבלנו שרות חינם לתחזוקת המכונות מהסוכן.

עבדנו אז באקונומיות שני עובדים, במטבח שתי מבשלות ומבשלת דיאטה וכמה בחורות בקילופים מהאולפן – היו בקיבוץ כ- 700 אוכלים – 3 ארוחות ביום. האקונום עסק בכל העבודות כולל פירוק משאיות. את החשבונות

עשיתי פעם בחודש, גם את הקבלות. פעם בשבוע חילקנו לחברים מצרכים הביתה כמו למשל: פרי, קמח, סוכר, ירקות – הצמחונים היו זוכים בחלוקה מיוחדת של מצרכים. זה התנהל על הרמפה של המטבח. ראיתי שהמצב לא יכול להמשך כך כי החברים פנו אל האקונום במשך כל שעות העבודה בקשר לכל מיני מצרכים.

### מרכולית

בכנס האקונומים שמעתי על תוכנית המרכולית של בית השיטה. מתחת לחדר האוכל היו לנו 2 חדרים, שהיו מתאימים לצורך זה. הייתי חייב להלחם כדי לקבל אותם. גייסתי שתי בחורות – פנינה שוהם ואלה דירקטור – ועשינו סיורים בקיבוצים אחרים והתחלנו במרכולית. המצרכים היו חופשיים, בשווי של 5% מתקציב יום הכלכלה. יצאנו לדרך כדי להשביע את רצון החברים. השינוי הזה שמר על כבודו של החבר, כי הוא לא היה חייב לפנות בקשר לכל דבר אל האקונום ולא היה תלוי בו. זה גם הוריד מהעומס והמתחים הבין-אישיים באקונומיה. לפי דעתי, רצוי לשחרר את החבר עד כמה שניתן מהתלות בבעלי תפקידים והועדות. למשל: כשהייתי מזכיר העברתי החלטה על נסיעות חופשיות לחברים – החזר על כרטיסי נסיעות – בלי הסברים ושאלות.

בכל חתונה היו נוכחים כ- 1 000 איש. חגגנו יחד עם החברים והאורחים מבחוץ. גם בר מצוות היו בהיקף גדול והיה נדרש ארגון מעולה לכל אירוע וכל חג, שהיו עמוסים באורחים. זה היה תמיד בהיקף של פי שניים ממה שזה היום.

מקס היה מטפל בבשר, גם כאשר כבר עבר לעבוד בגרנות. הוא היה מומחה בבשר, והיה מאוד חסר לי במטבח.

### שנת לימודים באורנים

עבדתי כך במשך 4 שנים. בשנה – 1982 סיימתי ואז יצאנו- מרים ואני לטיול של 6 שבועות למזרח הרחוק ולצרפת. אז אישרו לי ללמוד בקורס שנתי באורנים "מחשבת ישראל".

### פרוייקט בניה ללינה משפחתית

באמצע השנה נכנסו לפרוייקט של לינה משפחתית. כשפנו אלי לרכז את הפרוייקט, הפסקתי את הלימודים באמצע וחזרתי הביתה. זה היה פרויקט מסובך, כי הוסיפו בניה בזמן שלא היה כל כך לאן להעביר זמנית את הדיירים. זה בפעם הראשונה ששיפוץ בתים נגמר תוך 6 חודשים. עם הכנסת

הלינה המשפחתית התעוררו הרבה בעיות חברתיות – כי שיפוץ הבתים נעשה לא רק לפי זכאות הדיירים (כי היו כאלה שלא היו להם ילדים בגיל לינה משפחתית), אבל שיפצו את הבתים בשלמותם, ברוב הבתים היו גרים חברים עם ילדים. התחלנו בבתים הדו-קומתיים והוספנו לכל דירה 27 מ<sup>2</sup>. אחר כך הוספנו 8 יחידות חדשות באותה המתכונת. בית אחד היה בסטנדרט נמוך יותר כי הוא נבנה מוקדם מהמתכונת הזו. בפרויקט הזה פתרנו את רוב הבעיות של הלינה תוך 4 שנים. מאוחר יותר שיפצנו כל מיני שיכונים ואיחדנו לפעמים 2 דירות, כדי לפתור את מצוקת הדיור. הותיקים אז הסכימו לקדימות הבניה למשפחות עם ילדים. בהמשך התעוררה בעיה של דיור הותיקים שדירותיהם אפילו אחרי סגירת המרפסת אפילו בגודל של 48 מ<sup>2</sup>,

במעין היתה שיטה של שיפוצים קטנים ויקרים בגלל הרצון לחסוך. אנחנו בזבזנו המון כסף, בלי לההנות, בבניה שגויה וגם בהחלטות לא נכונות בהשקעות משקיות. אחרי גמר פרויקט הבניה, חזרתי ב-1990 לעבוד במטבח כעובד. ואני ממשיך בכך עד היום.

### המשפחה

הורי נשארו בצרפת, חוץ מאחותי שהתחתנה ועברה לקנדה. אורנה אחרי שעבדה בתום שירותה הצבאי כשנה בקיבוץ, עזבה לתל-אביב. היום היא אם ל-3 ילדים, חיה בבית חרות. בעלה סגן אלוף בחיל האוויר. אורנה עובדת בחברת High Teck והיא סגן מנהלת כספים. אריאל נשוי ביוטבתה ויש לו 2 ילדים ואילנית לומדת חינוך והיא במעין.

### במבט לאחור

הדרך שלנו בעיני, היא חוויה מעניינת ואני לא מצטער שבחרתי בה. קצת מדאיג אותי מה שקורה היום בתנועה הקיבוצית, אבל אני חושב, שהצעירים. שכל כך רצים לקראת הפרטות ושינויים עוד יראו, או שילדיהם יראו – לסלוד מכל הריצה אחרי כסף עם כל הריקנות, בכך ואני מאמין ואופטימי שעוד יתגעגעו לנורמות אחרות ויבחרו לחיות אחרת.